

trawnikach, w wyniku niedostatecznej pielęgnacji pojawiły się licznie inne gatunki lepiej przystosowane do istniejących warunków siedliskowych niż gatunki wysiane w mieszance. Klasyczny trawnik ozdobny wymaga bowiem regularnych zabiegów pielęgnacyjnych.⁹ Wszelkie zaniedbania w tym zakresie wpływają ujemnie na stan murawy, dlatego koszty zarówno założenia, jak i utrzymywania takiego trawnika są większe w porównaniu z trawnikiem rekreacyjnym.

Do wielu przestrzeni przydomowych zostały wprowadzone nawierzchnie brukowe, cementowe, żwirowe, a nawet żużlowe i asfaltowe. Obecnie takie nawierzchnie są coraz częściej spotykane w gospodarstwach wiejskich. Dostępna w różnych wzorach i kolorach betonowa kostka to podstawowy budulec chodników i podjazdów wiejskich posesji.¹⁰ Jednakże, w analizowanych gospodarstwach udział trawników w łącznej powierzchni wszystkich nawierzchni (utwardzone i trawiaste) kształtował się w granicach od 4,4 do 100% (średnio 46,5%). Najwięcej było gospodarstw (około 30%), w których trawniki zajmowały 30–60% powierzchni wszystkich nawierzchni (Il. 4).

Podsumowanie

Badania wykazały, że we współczesnych ogrodach na wsi trawnik stał się elementem dominującym. Wyparł on z otoczenia domów tradycyjne, pełne kolorowych kwiatów i ziół rabaty, lub znacznie je ograniczył. Tym sposobem wiejski krajobraz utracił swój indywidualny charakter.

Na Lubelszczyźnie w indywidualnych gospodarstwach rolnych przydomowe trawniki zajmują łącznie około 40 tys. ha.

W większości analizowanych gospodarstw nawierzchnie trawiaste zajmują nie więcej niż 40% powierzchni posesji, ale w co trzecim gospodarstwie nawet 60–100% wszystkich nawierzchni stanowi trawnik. Najczęściej jest to trawnik rekreacyjny (typ Relaks) oraz ekstensywny (typ Eko-park).

Streszczenie: Przebadano tereny trawników w 200 wybranych gospodarstwach regionu lubelskiego. W ich 13%, trawniki pokrywały 70% całej pow. terenu. W największej liczbie gospodarstw, ok. 60% – pow. trawników nie przekraczała 40%. Najpopularniejszym przeznaczeniem zbadanych trawników, ponad 50%, była rekreacja. Specjalnie utwardzonych było tylko ok. 8,3%. Najstarszy badany trawnik liczył 20 lat, a najmłodszy – 2.
Słowa kluczowe: trawnik, trawa, łąka, nawierzchnia, ekstensywny, intensywny.

Abstract: The cataloguing of grassy area in 200 selected individual farms was performed in Lublin region. Lawns covered over 70% of a property in about 13% of analyzed farms; those where lawn area did not exceed 40% of property made up the most numerous group (about 60%). Recreation lawns were the most popular (up to 50% of total number of analyzed lawns). Intensive-type lawns made up only 8.3%. The oldest lawn was 20-years-old, the youngest – 2-years-old.

Key words: lawn, grass, surface, extensive, intensive.

⁹ Trzaskowska E., Sobczak K., Falińska-Król J., *Przedogródki wiejskie i miejskie Lubelszczyzny. Krajobraz i ogród wiejski*, wyd. KUL, Lublin 2004, t. 3, ss. 135–138.

¹⁰ www.stat.gov.pl

Doc. dr inż. Peter Jančura, Martina Slámová, Milan Kuľanda¹

AKTUALNE TENDENCJE ZAGOSPODAROWANIA KRAJOBRAZU W INSTYTUCIE PLANOWANIA I PROJEKTOWANIA KRAJOBRAZU POLITECHNIKI W ZWOLENIU (SŁOWACJA)

ACTUAL TRENDS IN LANDSCAPE DEVELOPMENT ON DEPARTMENT OF LANDSCAPE PLANNING AND DESIGN AT TECHNICAL UNIVERSITY IN ZVOLEN

■ Since 1994 the topic of landscape is an important subject at the Department of Landscape Planning and Design, Faculty of Ecology and Environment, Technical University in Zvolen. Landscape is connected with other planning and theoretical disciplines. Within the landscaping usually cognitive, planning, protecting and remodeling approaches are applied. An integrating factor is definition of the target land quality in the sense of the European Landscape Convention 2000. In our concepts, the landscape priority is harmonizing factor for human activities with the land development, and potential. Significant position belongs to the land and human identity, it is presented through the land's characteristic features. The basic tool used for solving land problems, are landscape studies and landscape planning. Results are usually presented through the physical planning.

■ Krajobraz wiąże się z innymi dyscyplinami planistycznymi i teoretycznymi. W procesie kształtowania krajobrazu stosuje się zazwyczaj podejścia kognitywne, planistyczne, ochronne i przemodelowujące. Czynnikiem integrującym jest definicja docelowej jakości terenu w ujęciu Europejskiej Konwencji Krajobrazowej przyjętej w 2000 roku. Według naszych koncepcji pierwszeństwo krajobrazu stanowi czynnik harmonizujący działania człowieka w zakresie zagospodarowania terenu, a także potencjał. Znacząca pozycja należy do tożsamości terenu i człowieka i jest przedstawiana poprzez charakterystyczne cechy terenu. Podstawowym narzędziem stosowanym przy rozwiązywaniu problemów terenu są studia krajoznawcze oraz planowanie krajobrazowe. Wyniki przedstawia się zazwyczaj w postaci planów zagospodarowania przestrzennego.

Context of landscape with other disciplines and key terminology

Physical planning represents a utilitarian perception, as a tool of construction development. Sometimes it is also understood as a tool leading to the realization. In fact, its main aim is synchronization and regulation of human activities mutually. Significant tools used are regulative; determine basic activities in the area.

Landscape planning elaborates expert planning and conceptual base on land: condition, changes and management. It secures data for proposal of ecologically optimal spatial layout, as well as for a functional use. The landscape planning applies knowledge of landscape ecology. It also harmonizes requirements of human population activities – with area landscape-ecological conditions.

Landscape engineering deals with the technical, economic-technical and economic-biological methods – of suitable components management of land use and productivity. It also deals with the landscape management – conceptions and projects. Furthermore – with the land resources organization and its use. As well for a land layout, proposals to secure the landscape components functioning, proposal of measures and technical works in landscape.

Present tasks and actual problems in landscaping in Slovakia²

Landscape is considered to be everything starting with spatial design, through park design and landscape architecture. Another is the term gardening, dealing with park and garden design. New trends in the landscape results from the public order, also from the practice requirements and natural environment condition. From classical formal park spaces, it is to move towards naturalness, local specificities creating new inspiring possibilities for the landscape design. Natural landscape-ecological and artistic landscape-aesthetic approaches of the landscaping thus create new symbiotic design possibilities. Naturalness degree is also becoming an aesthetic category.

It is considered in Slovakia, that practical application of the landscaping, leads to the land care. Actual are two following groups of problem.

A. Within the landscape-ecological approaches we deal mainly with the problems of landscape dynamics and functioning. Furthermore, their layout and landscape structures diversity is being also solved. Particularly we deal with the research of the connectivity and mutual interaction between landscape structure components. We also research disturbances and damage risks – vulnerability, sensitivity, and ecological carrying capacity. Research output is the optimal choice of activities, interactions and functional bounds, between human and environment; as well as determination of land suitability for its use on the base of its potential.

B. In the landscape-aesthetical approaches we aim at the research of landscape, visual landscape and character of landscape. This is done with the help of characteristic features and landscape representative signs identification. Furthermore, in

Kontekst krajobrazu w zderzeniu z innymi dyscyplinami oraz główna terminologia

Planowanie przestrzenne reprezentuje użytkową percepcję jako narzędzie rozwoju budownictwa. Czasami jest rozumiane jako narzędzie prowadzące do realizacji. W rzeczywistości jego głównym celem jest wzajemne synchronizowanie i regulowanie działań ludzkich. Jego istotne instrumenty mają charakter regulujący i normujący, określając podstawowe działania na danym obszarze.

Planowanie krajobrazowe opracowuje specjalistyczną planistyczną i pojęciową bazę terenu: jego stan, zmiany i zarządzanie. Zapewnia dane dla propozycji ekologicznie optymalnego rozmieszczenia elementów krajobrazu, jak również jego funkcjonalnego wykorzystania. Planowanie krajobrazowe stosuje wiedzę z zakresu ekologii krajobrazu. Harmonizuje ono również wymagania, stawiane działaniom populacji ludzkiej z warunkami krajobrazowo-ekologicznymi terenu.

Inżynieria krajobrazu zajmuje się technicznymi, gospodarczo-technicznymi i gospodarczo-biologicznymi metodami właściwego zarządzania składnikami krajobrazu w zakresie wykorzystania i produktywności terenu. Zajmuje się ponadto zarządzaniem krajobrazem – koncepcjami i przedsięwzięciami, a także organizacją zasobów gruntów i ich wykorzystaniem. Ponadto, w zakresie ukształtowania terenu, przedstawia propozycje zmieniające do zabezpieczenia funkcjonowania składników krajobrazu, oraz propozycje działań i prac technicznych dotyczących krajobrazu.

Obecne zadania i aktualne problemy architektury krajobrazu w Słowacji²

Uważa się, że krajobraz jest obecny we wszystkim, począwszy od projektu sztuka urządzenia ogrodów, zajmująca się projektowaniem parków i ogrodów. Nowe trendy w zagospodarowywaniu krajobrazu wynikają z zamówienia publicznego, a także z wymogów praktyki i stanu środowiska naturalnego. Od klasycznych, formalnych przestrzeni parkowych przechodzi się do naturalności, lokalnych specyficzności tworząc nowe, inspirujące możliwości dla projektu krajobrazu. Naturalne krajobrazowo-ekologiczne i artystyczne krajobrazowo-estetyczne podejścia do kształtowania krajobrazu stwarzają w ten sposób nowe możliwości w dziedzinie symbiotycznego projektowania. Również stopień naturalności krajobrazu staje się kategorią estetyczną.

W Słowacji uważa się, że praktyczne stosowanie architektury krajobrazu prowadzi do troski o ziemię. Aktualne są w związku z tym dwie grupy problemów.

A. Przy podejściu krajobrazowo-ekologicznym zajmujemy się głównie problemami dynamiki krajobrazu i jego funkcjonowania. Ponadto rozwiązuje ono kwestię rozmieszczenia i różnorodności struktur krajobrazu. W szczególności zajmujemy się badaniem łączliwości i wzajemnego oddziaływania pomiędzy składnikami struktury krajobrazu. Badamy także zakłócenia i zagrożenia uszkodzeniem – podatność, wrażliwość i nośność ekologiczną krajobrazu. Wynikiem badań jest optymalny wybór działań, interakcji i więzi funkcjonalnych pomiędzy człowiekiem a środowiskiem, jak również określenie przydatności terenu do użytkowania na bazie jego potencjału.

B. Przy podejściu krajobrazowo-estetycznym dążymy do badania krajobrazu, krajobrazu wizualnego i charakteru krajobrazu. Czyni się to za pomocą określania charakterystycznych cech i oznak reprezentatywnych krajobrazu. Ponadto, w tym

¹ Department of Landscape Planning and Design, Faculty of Ecology and Environmental sciences, Technical University in Zvolen. / Instytut Planowania i Projektowania Krajobrazu, Wydział Ekologii i Nauk o Środowisku, Politechnika w Zvoleniu (Słowacja).

² Jančura P., Ochrana krajiny ako súčasť ochrany prírody. Zborník k 40. výročiu, NP Slovenský Raj, ŠOP SR. Sp. Nová Ves, 2004, s. 42–46.

this approach we deal with the possibilities of historic land preservation and protection. We define significance and values of the land character. Output is the proposal of suitable land transformation. So the land's function, image and value are preserved, with emphasis on natural landscape design.

Orientation of the Department³

Department of the Landscape Planning and Creation is structured into the three thematically differentiated branches.

(1) Landscape creation – landscaping researching men impact on landscape environment, furthermore the context of their ecological and environmental relations. The significant part are axiologic (based on the significance and value patterns), landscape-aesthetical and culture-historical aspects of the landscape, in the context with natural and cultural heritage protection.

(2) Ecology and biodiversity of woody species, gathering knowledge on trees, especially non-woody vegetation use in the landscape transformation.

(3) Agroecology aimed at the research of agro-eko-systems state and balance, in connection with the production and non-production potential of agricultural land and agroenvironmental programs.

Solving landscape problems – samples of chosen works

Landscape studies and experts' reports are most frequently elaborated for the organizations of the state nature conservation, furthermore for the local government and other investors, to consider their intent suitability in the landscape. Landscape studies are elaborated on the base of exact information on landscape, which enable to name the landscape, its image, natural, historical and cultural value of the landscape – its character.

Out of the broad spectrum of studies and research tasks, herewith we present the most interesting, as below.⁴

– Landscape-ecological plans were elaborated for the cadastral area of Zvolen, Detva and the geomorphologic unit of the High Tatras. Their main aim was to define landscape values and to evaluate the possibilities of their preservation in connection with the development intents in the area.

– Landscape studies and expert reports. Mapping, evidence, evaluation of visually exposed spaces, using the method of panoramas and sectoral shots in the High Tatras, Slovak Paradise, Pieniny and Muránska Planina National Parks.

– Designing of sport-recreational areas. One of the impulses is the land urbanization in above mentioned national parks. On one hand it is often represented by indifferent architecture and on the other by requirements on "natural" design, natural situation of a building into the environment – especially design and landscape effect of ski slopes in the High Tatras (Solisko, Hrebienok, Lomnica).

– The position of proposal is moving from the skiing "technology" to the respecting of characteristic features of the landscape. Here it is possible to use the shape analogies where natural compositions inspire the new proposal. On the Štrbské Pleso – Solisko we proposed a new composition of the skiing slope. In Tatranská Lomnica we solved the problem of the skiing slope visual impact mitigation and its maximal naturalization.

– The specific task was the landscape context of golf courses. In Hrabušice near the Slovak Paradise national park we advised with the golf course design. Our proposal was based on the natural layout of the landscape structures and respecting the characteristic features of the landscape. We solved the share of the "wild"-protected nature on the overall arrangements of the vege-

podejściu zajmujemy się możliwościami ochrony terenów historycznych. Definiujemy znaczenie i wartości charakteru terenu. Efektem tego jest propozycja odpowiedniego przekształcenia krajobrazu. W ten sposób zachowane zostają funkcja, wizerunek i wartość terenu, z położeniem nacisku na naturalną budowę krajobrazu.

Kierunki badawcze Instytutu³

Tematyka badawcza realizowana przez Instytut dzieli się strukturalnie na trzy tematyczne zróżnicowane działy.

(1) Tworzenie krajobrazu – architektura krajobrazu, badanie oddziaływania człowieka na środowisko krajobrazu, a ponadto kontekst ich ekologicznych i środowiskowych związków. Znaczącą część stanowią aksjologiczne (oparte na wzorcach znaczeniowych i wartościowych), krajobrazowo-estetyczne oraz krajobrazowo-kulturowe aspekty krajobrazu w kontekście ochrony dziedzictwa przyrody i kultury.

(2) Ekologia i bioróżnorodność gatunków drzew, gromadzenie informacji o drzewach, a zwłaszcza wykorzystanie roślinności niedrzewiastej w przekształceniach krajobrazu.

(3) Agroekologia, ukierunkowana na badania stanu i różnorodności agro- i ekosystemów, w powiązaniu z potencjałem produkcyjnym i nieprodukcyjnym terenów rolniczych i programami agrośrodowiskowymi.

Rozwiązywanie problemów krajobrazu – przykłady wybrane

Studia w dziedzinie krajobrazu i raporty ekspertów najczęściej opracowuje się dla organizacji państwowych, zajmujących się ochroną przyrody, a ponadto dla władz lokalnych i innych inwestorów, w celu stwierdzenia odpowiedniości ich zamierzeń inwestycyjnych w kontekście krajobrazu. Studia krajobrazowe opracowywane są na podstawie dokładnych informacji o krajobrazie, które umożliwiają nazwanie krajobrazu, zdefiniowanie jego obrazu, wartości przyrodniczych, historycznych i kulturowych – czyli określenie jego charakteru.

Z szerokiego spektrum studiów i zadań badawczych przedstawiamy poniżej najciekawsze z nich.⁴

– Plany krajobrazowo-ekologiczne opracowane dla katastralnego obszaru Zwoleń, Detvy i geomorfologicznej jednostki Wysokich Tatr. Głównym celem było określenie wartości krajobrazowych i ocena możliwości ich zachowania w związku projektami zagospodarowania obszaru.

– Studia krajobrazowe i raporty ekspertów. Mapowanie, inwentaryzacja, ocena wizualnie eksponowanych przestrzeni z zastosowaniem metody panoram i zdjęć wycinkowych w parkach narodowych Wysokie Tatry, Słowacki Raj, Pieniny i Muránska Planina.

– Projektowanie obszarów o charakterze rekreacyjno-sportowym. Jednym z bodźców stała się tu postępująca urbanizacja terenu w wyżej wymienionych parkach narodowych. Z jednej strony często reprezentowana jest przez obojętną architekturę, a z drugiej przez wymogi „naturalnego” projektu, naturalnej sytuacji obiektu w środowisku – tu należy wspomnieć zwłaszcza o projekcie i zbadaniu skutków dla krajobrazu stoków narciarskich wybudowanych w Wysokich Tatrach (Solisko, Hrebienok, Lomnica).

– Stanowisko naszych propozycji odchodzi od „technologii” narciarstwa w stronę poszanowania charakterystycznych cech krajobrazu. Można tutaj stosować analogie kształtów, przy których naturalna kompozycja terenu inspirowała nową propozycję. W rejonie Szczyrbskie Pleso – Solisko zaproponowaliśmy nową

tation elements of the golf course. The proposal has the image of the semi-natural area with the presence of local rare species and local vegetation. In Velká Lomnica in the High Tatras we solved the tasks of views preservation from the golf course on the High Tatras panorama.

– Regions development programs. Within the Program of Village Restoration we concentrate on definition of such area values that can present the source of area prosperity and that increases the chances of inhabitants retention in the area, so the countryside the Javor micro-region we built up a wide database on the subject would not depopulate. In the landscape-ecological studies of area seeking the potentials for the development of this micro-region and with subjects for financial resources acquisition for the project proposals.

– The research of woody species significance in the landscape and the structure composition of the agricultural land. The optimal orderliness of the agricultural land. A significant part of the landscape design represents the vegetation design in the landscape.

The landscape and its parts are not treated separately. At the same time we do not separate its diverse aspects of cognition, conservation and transformation. The key relation of the human affect on the landscape is the proportion among intensively used land parts – using the anthropo-regulative processes, extensively used parts – the semi-regulative processes, and intact, natural, usually protected parts of the land by the auto-regulative processes. This characteristic has its structural-composition aspect, though by its dimensions different from the composition standard of the settlement, garden or park. Different are also the determinants of conditions as for the nature protection, landscape transformation and their realization possibilities. The design is conditioned by respecting of the landscape natural attributes. These aspects create difference in approaches and the professional diversity of our team. A necessary requirement is the use of interactive methods and documentation processing with participation of not only experts but local governments, businessmen and the public, too. Integrating factor is the target – landscape quality condition which should be reached by a collective effort of all participating specialists.

Abstract: Since 1994 the topic of landscape is an important subject at the Department of Landscape Planning and Design, Faculty of Ecology and Environment, Technical University in Zvolen. The basic tool used for solving land problems, are landscape studies and landscape planning. Results are usually presented through the physical planning. Landscape is considered to be everything starting with spatial design, through park design and landscape architecture. Another is the term gardening, dealing with park and garden design. It is considered in Slovakia, that practical application of the landscaping, leads to the land care. A necessary requirement is the use of interactive methods and documentation processing with participation of not only experts but local governments, businessmen and the public, too. Integrating factor is the target – landscape quality condition which should be reached by a collective effort of all participating specialists.

Keywords: physical planning, landscape planning, area development, landscaping, gardening, landscape, landscape study.

³ Jančura P., Bohálová I., Činnost človeka a krajina Pienin, Príspevok do zborník u výročiu PIENAP-u, Červený Kláštor, v tlači, 2005, p. 7.

⁴ Jančura P., Sisák L., Program starostlivosti o TANAP, kapitola, 9. 5. Starostlivosť o krajinu, Správa TANAP, Tatranská Lomnica, 2005, p. 14.

ułożenie stoku narciarskiego. W Tatrzańskiej Łomnicy rozwiązaliśmy problem złagodzenia wizualnego oddziaływania stoku narciarskiego oraz jego maksymalnego dostosowania do warunków naturalnych środowiska.

– Specyficznym zadaniem był kontekst krajobrazowy pól golfowych. W miejscowości Hrabušice koło parku narodowego Słowacki Raj doradzaliśmy przy projekcie pola golfowego. Nasza propozycja opierała się na naturalnym układzie struktur krajobrazu i poszanowaniu jego charakterystycznych cech. Rozwiązaliśmy udział „dzikiej” (chronionej) przyrody w całościowej kompozycji elementów roślinnych pola golfowego. Propozycja to obszar o wyglądzie na wpół naturalnym, z obecnością rzadkich gatunków i roślinności rodzimej. W Wielkiej Łomnicy w Wysokich Tatrach rozwiązaliśmy zadanie zachowania widoków z pól golfowych na panoramę Wysokich Tatr.

– Programy rozwoju regionalnych. W ramach Programu Odnowy Wsi skupiamy się na definicji takich wartości obszaru, które stanowią źródło dobrej koniunktury ekonomicznej i zwiększają szanse zatrzymania mieszkańców na tym obszarze tak, aby nie doszło do jego wyludnienia.

– Badanie znaczenia gatunków drzew w krajobrazie oraz struktury terenów uprawnych. Optymalne uporządkowanie terenów uprawnych. Znaczącą część projektu krajobrazu stanowi projekt roślinności.

Krajobrazu i jego części nie da się rozpatrywać osobno. Jednocześnie nie oddzielamy od siebie jego różnorodnych aspektów poznania, ochrony i przekształcania. Kluczową relacją w oddziaływaniu człowieka na krajobraz jest proporcja pomiędzy intensywnie użytkowanymi częściami terenów (wykorzystującymi procesy antropo-regulacyjne), ekstensywnie użytkowanymi częściami terenów (procesy semi-regulacyjne) oraz nietkniętymi, naturalnymi, zazwyczaj chronionymi częściami terenów (wykorzystującymi procesy samoregulacji). Ta charakterystyka posiada swój aspekt strukturalno-kompozycyjny, chociaż wymiarowo odmienny od standardu kompozycyjnego siedliska, ogrodu czy parku. Różne są także wyznaczniki warunków ochrony przyrody, przekształcania krajobrazu i możliwości ich realizacji.

Projekt jest uwarunkowany poszanowaniem naturalnych atrybutów krajobrazu. Te aspekty tworzą różnicę w sposobach podejścia i zawodową różnorodność naszego zespołu. Koniecznym wymogiem jest stosowanie metod interaktywnych oraz przetwarzanie i opracowywanie dokumentacji nie tylko z udziałem ekspertów, ale także władz lokalnych, przedsiębiorców, jak również społeczeństwa. Czynnikiem integrującym jest cel – stan jakości krajobrazu. Należy do niego dochodzić zbiorowym wysiłkiem wszystkich uczestniczących stron.

Streszczenie: Od roku 1994 zagadnienie krajobrazu stało się ważnym przedmiotem w Instytucie Planowania i Projektowania Krajobrazu na Wydziale Ekologii i Nauk o Środowisku Politechniki w Zwoleń (Słowacja). Koniecznym wymogiem jest stosowanie metod interaktywnych oraz przetwarzanie i opracowywanie dokumentacji nie tylko z udziałem ekspertów, ale także władz lokalnych, przedsiębiorców, jak również społeczeństwa. Czynnikiem integrującym jest cel – stan jakości krajobrazu. Należy do niego dochodzić zbiorowym wysiłkiem wszystkich uczestniczących stron.

Słowa kluczowe: planowanie przestrzenne, planowanie krajobrazu, rozwój obszaru, urządzenia krajobrazowe, ogrodnictwo, krajobraz, studium krajobrazu.